

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK

82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se).
Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

80 år senare: Exegetiska sällskapet, SEÅ och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum

GÖRAN EIDEVALL

Ordförande för Svenska Exegetiska Sällskapet
och utgivare av *Svensk Exegetisk Årsbok*

Året var 1936. Diktaturer kastade mörka skuggor över Europa. Men den 28 maj 1936 träffades 21 personer på Hushållsskolan i Uppsala. Där och då grundades Uppsala Exegetiska Sällskap. Initiativtagare var professorn i Nya testamentets exegetik i Uppsala, Anton Fridrichsen.

I protokollet från mötet återges innehållet i det programtal som Fridrichsen höll vid denna sammankomst. Inledningsvis framhåller han vikten av ”den filologiska och historiska forskning, vi fått i arv från tidigare skeden”. Därefter betonar Fridrichsen att ”den religionshistoriska forskningen har brutit den äldre exegetikens begränsning”, men också att bruket av komparativ metod ”har skärpt vår blick för det egenartade och särpräglade i Bibelns religiösa värld”. Nu, hävdar Fridrichsen, i ett läge när ”den kulturella och politiska utvecklingen blir mer och mer skrämmande”, gäller det att ”aktivisera förhållandet mellan forskningen och vidare kretsar”. Dessa ”vidare kretsar” visar sig i första hand vara kyrkliga. Efter att ha proklamerat att Bibelns ord utgör ”den fasta orienteringspunkten i tillvaron”, särskilt i oroliga tider, sammanfattar Fridrichsen: ”Detta tillsammans gör att tiden är inne att sammanföra de krafter, som finnas, och att vidga sambandet med en vidare kyrklig miljö”.

Sällskapets konkreta syfte var från första början tvåfaldigt:

- 1) att utge ”en exegetisk årsbok” som skulle vara ett organ för svensk bibelforskning

2) att varje år ”anordna exegetiska dagar” med offentliga föreläsningar

Nu har det gått 80 år sedan grundandet av Uppsala Exegetiska Sällskap. Under sin långa levnad, fram till idag, har Sällskapet lyckats väl med att förverkliga dessa båda målsättningar. Första volymen av *Svensk Exegetisk Årsbok* utkom 1936. Med undantag för några få dubbelnummer har det utkommit en ny volym varje år. Nyligen utkom årgång 81. De exegetiska dagarna, ursprungligen tre till antalet, blev så småningom en: Exegetiska dagen. Med reservation för att dokumentationen är något ofullständig, ser det faktiskt ut som om denna tradition varit obruten sedan starten 1937. Här idag, i Göteborg måndagen den 28 september 2016, samlas vi alltså för åttionde gången till vad som kommit att bli en modern höstfest med bibelvetenskaplig forskning i centrum. Men Sällskapets och Årsbokens historia präglas av både kontinuitet och förändring. I det följande försöker jag skissera några viktiga utvecklingslinjer.

Under de första 60 åren var Årsboken och Exegetiska dagen/dagarna två separata företeelser som kompletterade varandra. Det hände ibland att någon föreläsning från en exegetisk dag senare publicerades i *SEÅ*, men en publicering av samtliga (tre) föredrag från föregående års exegetiska dag sker faktiskt för första gången så sent som i årgång 50 (1985). De senaste femton åren har detta blivit praxis. Exegetiska dagen har nu alltid ett sammanhållande tema (något som föreslogs 1986, i samband med 50-årsjubileet). De tryckta versionerna av föreläsningarna utgör en första, tematisk del av varje volym av *SEÅ*. Men detta är alltså en ganska ny tradition, som fann sina former först under 2000-talet. En uppräkning av teman för de tio senaste årgångarna (72–81, 2007–2016) kan ge en bild av ambitionen att spegla den aktuella exegetikens bredd: Psykologi och exegetik; Qumranfynden 60 år; Vägar till Jesus: Minnesbilder och muntlig tradition; Moseböckerna i aktuell forskning; Apokalyptikens ansikten; Receptionshistoria i den tidiga kyrkan; Offer i Bibeln; Etnicitet i Bibeln och i bibelvetenskaplig forskning; Judiska och kristna grupper i den grekisk-romerska världen; Homeros och Bibeln.

Enligt utgivarens (= Fridrichsens) förord till första årgången av *SEÅ* (1936) var målsättningen att föra ut nya exegetiska ”uppslag, upptäckter

och rön” till en svensk läsekrets (och därmed ersätta *Bibelforskaren* som lades ned 1923). Vidare skulle Årsboken genom recensensavdelningen ”hålla sina läsare underrättade om de viktigaste nya arbeten, som framkomma inom bibelforskningen”, med en särskild tonvikt på ”nordisk bibelvetenskaplig litteratur”. Längre var nästan allt innehåll på svenska. Internationella bidrag översattes som regel. På försättsbladet till dubbelnumret årgång 17/18, som utkom 1954, aviseras en mer internationell inriktning för både Sällskapet och Årsboken: ”Membership of the Uppsala Society of Exegesis (Uppsala Exegetiska Sällskap) has hitherto been confined to Scandinavia. The Society has now decided to enlarge its sphere on an international basis”. Men motiveringen är intressant, då det bland annat hänvisas till det svenska språkets relativt starka ställning:

Since the ability of reading Swedish abroad has increased in a most gratifying way, and since it is also our intention to a certain extent to publish papers in English, French and German, we hope that the Annual of the Society (*Svensk Exegetisk Årsbok*) will prove to be of interest to foreign readers as well.

Tiderna har förändrats. Idag är oftast mer än hälften av innehållet i *SEÅ* på engelska. Det finns inga förhoppningar om att läsare utanför Norden förstår svenska. Men en viktig målsättning har blivit att föra ut svensk och skandinavisk exegetik till en internationell läsekrets. Från och med volym 78 (2013) görs alla tryckta artiklar även fritt tillgängliga digitalt (”open access”). Därmed kan forskare och allmänintresserade världen över ta del av Årsbokens innehåll.

Exegetiska dagen/dagarna har, till skillnad från *SEÅ*, haft en starkt internationell inriktning från första början. År 1937 medverkade bland andra Ernst Lohmeyer (regimkritisk professor i Greifswald) och Rafael Gyllenberg från Åbo. Så småningom utvecklades följande grundmodell, som (med variationer) förblivit oförändrad fram till idag: tre talare inbjuds. Två av dem är oftast internationella, det vill säga utomnordiska. Vanligtvis är bibelvetenskapens båda discipliner, Gamla testamentets (eller Hebreiska bibelns) exegetik och Nya testamentets exegetik, representerade. Dagen avslutas med årsmöte och supé. Genom åren har många ”stora namn” inom bibelvetenskapen hållit föredrag. Till Exegetiska dagen 2016 inbjöds dessa tre forskare: Susan Docherty (Birmingham),

Antti Laato (Åbo) och Sidnie White Crawford (Lincoln, USA). Två av de tre är kvinnor, något som väl knappast uppfattas som anmärkningsvärt. Men ur ett genusperspektiv har det skett en markant förändring. Enligt mina efterforskningar hette den första kvinnliga föreläsaren Raija Sollamo (Helsinki). Året var 1984!

Nu har det gått åttio år sedan Sällskapet grundades. En viktig förändring skedde vid årsmötet 2007, året efter 70-årsjubileet. Sällskapet bytte namn, från Uppsala Exegetiska Sällskap till Svenska Exegetiska Sällskapet. Styrelsen bestod fram till dess främst av Uppsala-forskare, och Exegetiska dagen ägde alltid rum i Uppsala. Nu finns ett flertal svenska lärosäten representerade i styrelsen, och Exegetiska dagen kan arrangeras även på andra orter än Uppsala. Hitills har detta skett i Lund (2011, 2013, 2015) och i Göteborg (2016).

Svenska Exegetiska Sällskapet har överlevt under åttio år, trots återkommande ekonomiska kriser. I nuläget finns det strax under 200 betalande medlemmar, vilket är fler än de 21 personer som närvarade vid den allra första sammankomsten, men mycket mindre än medlems-talet under storhetstiden på 50- och 60-talet. Vid 25-årsjubileet 1961 fanns det 1126 medlemmar! Detta säger eventuellt något om att bibelvetenskapen blivit mer marginaliserad i samhället, men det bör främst ses som del av en nedåtgående trend som berör alla traditionella föreningar med medlemsavgift. Unga människor tycks idag föredra andra former för sitt engagemang. Som ett kuriosum kan man notera att Fridrichsen år 1937, vid det första årsmötet, hävdade att Sällskapet borde ha högst 200 medlemmar – med motiveringen att bara de verkligt intresserade skulle få vara med. Å andra sidan tog man på den tiden inträdesavgift till föreläsningarna som hölls under de exegetiska dagarna. Skulle det vara möjligt idag?

80 år är en hög ålder för en människa. Då kanske minnet och krafterna börjar svikta. Det kan vara dags för rullator och hemtjänst. Men för Sällskapet och dess båda barn, *Svensk Exegetisk Årsbok* och Exegetiska dagen, är detta förhoppningsvis bara början.

Årsboken kommer nu ut i både tryckt och digital form. Av ekonomiska och andra skäl kan en övergång till enbart elektronisk utgivning bli aktuell. Men Sällskapet kommer att verka för att *SEÅ* lever vidare. Det samma gäller Exegetiska dagen, som har visat sig vara ett

slitstarkt och framgångsrikt koncept. Det finns planer på att återigen utvidga formatet, till två ”exegetiska dagar”: en dag med offentliga föreläsningar om aktuell exegetisk forskning, följd av en dag med pedagogisk inriktning (för aktiva akademiska lärare i bibelvetenskap).

Mycket har förändrats, jämfört med år 1936. Den akademiska exegetiken i Sverige riktar sig inte längre främst till kyrkliga avnämare. Men också i vår tid faller mörka skuggor över Europa. Även nu, 80 år senare, är det läge att ”sammanföra de krafter som finns”, både inom och utanför de akademiska kretsarna, för att främja bibelvetenskapens utveckling och spridningen av ny exegetisk forskning – i förhoppning om att vi därigenom också i någon mån kan bidra på ett positivt sätt till det samhälle och den värld vi lever i.